

Duygu Sosyalleştirme
Kuramdan
Araştırmaya

şükran KILIÇ

2. Baskı

Prof. Dr. Şükran KILIÇ

DUYGU SOSYALLEŞTİRME: KURAMDAN ARAŞTIRMAYA

ISBN 978-625-7052-67-2

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2023, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Nisan 2020, Ankara
2. Baskı: Kasım 2023, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Kuyrukcu
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Prof. Dr. Şükran KILIÇ

Prof. Dr. Şükran Kılıç, Lisans eğitimini Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nde, yüksek lisans eğitimini ODTÜ Gelişim Psikolojisi Anabilim Dalı'nda ve doktora eğitimini Gazi Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı'nda tamamlamıştır. MEB Özel Eğitim Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nde Uzman Psikolog olarak görev yaptığı dönemde, Dünya Bankası Ortaöğretim Projesi Mesleki Bilgi Rehberlik ve Danışmanlık Bileşeni Ulusal Mesleki Bilgi Sisteminin kurulması, İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı ve Üstün Yeteneklilerin Eğitimi Strateji Belgesinin hazırlanması gibi ulusal ve uluslararası projelerde görev almıştır. Gazi Üniversitesi RPD Anabilim Dalı'nda lisans düzeyinde Gelişim Psikolojisi ve Eğitim Psikolojisi dersleri vermiştir. Fransa, Almanya, İsviçre, Portekiz ve Güney Kore'de çocuk ve toplumda şiddet, mesleki rehberlik ve üstün yeteneklilerin eğitimi alanlarında çalışma ziyaretleri gerçekleştirmiştir.

Halen Aksaray Üniversitesi Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı'nda görev yapmakta olan Prof. Dr. Şükran Kılıç, 2014-2015 yılları arasında TÜBİTAK Bilim İnsanı Destekleme Daire Başkanlığı Yurt Dışı Doktora Sonrası Araştırma Bursu kazanarak Amerika Birleşik Devletlerinde Virginia Politeknik Enstitüsü ve Devlet Üniversitesi (Virginia Tech) Gelişim Psikolojisi Bölümü'nde ve Sosyal Duygusal Gelişim Laboratuvarı'nda anne baba duygu sosyalleştirme davranışları ve çocukların duygusal ve sosyal yetkinliği ile ilgili kültürlerarası çalışmasını gerçekleştirmiştir. Anne baba ve öğretmen duygu sosyalleştirme davranışları, çocukların duygusal ve sosyal yetkinliği ile ilgili ulusal ve uluslararası çalışmalarına devam eden Prof. Dr. Şükran Kılıç çocuk ruh sağlığı, gelişim kuramları, gelişim psikolojisi, okul öncesi dönemde öğretmen ve çocuk iletişimi, aile terapisi konularında da kitap bölümleri yazmış, çalışma alanları ile ilgili yurtdışında ve yurtiçinde seminer ve eğitimler de vermiştir.

TEŐEKKÖR

Sayın Prof. Dr. Abide GÖngör Aytar'a bu kitabın içeriğinin okunması ve geribildirim verilmesinde sunmuş olduğu değerli katkılarından dolayı sonsuz teőekkÖrlerimi ve de őÖkranlarımı iletiyorum.

Çok kıymetli hocam'a sağlıklı ve mutlu bir yaőam geçirmesi dileğimle de....

ÖN SÖZ

Duygu sosyalleştirme konusu ulusal alan yazınında yeni bir konu olarak görünse de uluslararası alan yazınında özellikle Batı ülkelerinde yapılan çalışmalarda kuramsal ve yöntemsel olarak uzun zamandır incelemektedir. Bununla birlikte duygu sosyalleştirme konusu Asya ülkelerinde de çocuk ve aile çalışmalarının önemli başlıklarından biri olarak ele alınmakta ve kültürlerarası araştırmalar önem kazanmaktadır. Ayrıca uluslararası alan yazınında bu konuda çeşitli ölçme araçları da geliştirilmiştir. Ulusal alan yazınında ise gelişim psikolojisi, çocuk gelişimi ve okul öncesi disiplinlerinde duygu sosyalleştirme ile ilgili yapılan tez çalışmaları ve araştırmaların sayılarının son yıllarda artmaya başladığı görülmektedir. Diğer yandan ulusal alan yazınında duygu sosyalleştirmeyi geniş bir bakış açısı ile inceleyen, duygu sosyalleştirme süreçlerinin çocukların duygusal ve sosyal yetkinliğini nasıl etkilediğini ele alan kapsamlı bir çalışmaya da ihtiyaç olduğu anlaşılmıştır.

Bu ihtiyaç doğrultusunda hazırlanan bu kitabın bölümleri hakkında kısa bir tanıtım yapmak gerekirse; birinci ve ikinci bölümlerde duygu ve sosyalleştirme konuları önemli kuramların bakış açıları ile ele alınmakta ve açıklanmaktadır. Üçüncü bölümde, duygu sosyalleştirmenin içeriğinde yer alan anne babalık ile ilgili olan kavramlara zemin oluşturmak adına anne babalık bilişleri konusu yer almaktadır. Dördüncü bölümde, anne baba duygu sosyalleştirmesinin tanımı ve duygu sosyalleştirme süreçlerinin neler olduğu alan yazınındaki temel açıklamalar dikkate alınarak ele alınmaktadır. Beşinci bölümde duygu sosyalleştirme süreçlerinin çocukların duygusal yetkinlik alanlarına olan etkileri incelenmektedir. Altıncı bölümde, duygu sosyalleştirmenin ölçümü kapsamında alan yazınında sıklıkla kullanılan ölçekler tanıtılmaktadır. Yedinci bölümde, çocuğun yaş, cinsiyet gibi özellikleri ve de mizacın duygu sosyalleştirme üzerinde etkilerinin olup olmadığına ilişkin alan yazınındaki bulgular çerçevesinde tartışılmaktadır. Sekizinci bölümde ise, duygu sosyalleştirme

ile ilgilenen araştırmacıların en çok üzerinde durdukları konulardan biri olan kültürün duygu sosyalleştirme ve duygu sosyalleştirme süreçlerine yansımaları kültürlerarası çalışmalar kapsamında karşılaştırmalı bir Őekilde yer almaktadır. Dokuzuncu bölümde kültür kadar önem verilen bir başka başlık olan sosyoekonomik yapının duygu sosyalleştirmeye yansımaları ele alınmaktadır. Onuncu ve son bölümde ise Türk aile yapısı içinde duygu sosyalleştirmenin etkileri ulusal alan yazınında konu ile ilgili yapılan çalışmaların bulguları eşliğinde incelenmektedir.

Uluslararası alan yazınındaki temel ve güncel kaynakların ve araştırmaların işiğında hazırlanan bu kitapta duygu sosyalleştirme ile ilgili İngilizce kelimeler ve kavramların Türkçe karşılıkları için psikoloji ve felsefe sözlüklerinden yararlanılmış ve bazı kelimeler için sayfa sonlarında dipnotlar eşliğinde açıklamalar yapılmıştır. Zengin ve kapsamlı bir konu olan duygu sosyalleştirmeyi ele alan bu kitabın konu ile ilgilenen araştırmacılara rehberlik yapabilmesi ve duygu sosyalleştirme ile ilgili araştırmalara kaynak bir yayın olabilmesi dileğimle.

Prof. Dr. şükran KILIÇ
ORCID No: 0000-0001-7411-1852

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....v

1. BÖLÜM

DUYGULAR VE KURAMSAL BAKIŞ

Duygunun Tanımı	1
Duygu Kuramları	2
Fizyolojik/Nörolojik Yaklaşımlar	2
James-Lange'ın Beden Tepkisi Kuramı.....	2
Cannon-Bard'un Merkezi Nöral Süreçler Kuramı.....	3
Kategorik Yaklaşım ve Boyutsal Yaklaşım	3
Kategorik Yaklaşım	4
Temel Duygu Kuramı	4
Ayrık Duygu Kuramı	4
İşlevsel Bakış Açısı Kuramı	5
Prototip Kuram	6
Boyutsal Kuramlar	6
Dairesel Duyuş Modeli	7
Bilişsel Değerlendirme Yaklaşımları.....	7
İki Faktörlü Duygu Kuramı	8
Atıf Kuramı	8
Duygusal Zekâ Modeli	9

2. BÖLÜM

SOSYALLAŞME VE KURAMSAL BAKIŞ

Davranışçı Kuram Bağlamında Sosyalleşme	11
Sosyal Öğrenme Kuramı, Psikodinamik Yaklaşım ve Bağlanma Kuramı Bağlamında Sosyalleşme.....	13
Bilişsel Gelişim Kuramı ve Sosyokültürel Kuram Bağlamında Sosyalleşme	15
Ekolojik Sistem Kuramı Bağlamında Sosyalleşme.....	16

3. BÖLÜM

ANNE BABALIK BİLİŞLERİ

Anne Babalık Düşünceleri	19
Anne Babalık Tutumları	21
Anne Babalık Değerleri	22
Anne Babalık Hedefleri	23

4. BÖLÜM

ANNE BABA DUYGU SOSYALLEŞTİRMESİ VE DUYGU SOSYALLEŞTİRME SÜREÇLERİ

Anne Baba Duygu Sosyalleştirme	25
Duygu Sosyalleştirme Süreçleri	27

5. BÖLÜM

ÇOCUKLARDA DUYGUSAL YETKİNLİK VE DUYGU SOSYALLEŞTİRME SÜREÇLERİ

Duygusal Yetkinlik	33
Anne Baba Duygu Sosyalleştirme Süreçlerinin Duygusal Yetkinlik Üzerindeki Etkileri	36
Model Olma Sürecinin Duyguyu İfade Etmeye Etkisi	37
Model Olma Sürecinin Duygu Anlamaya Etkisi	40
Model Olma Sürecinin Duygu Düzenlemeye Etkisi	41
Duygu Koçluğu Sürecinin Duyguyu İfade Etmeye Etkisi	42
Duygu Koçluğu Sürecinin Duygu Anlamaya Etkisi	43
Duygu Koçluğunun Duygu Düzenlemeye Etkisi	45
Anne Babanın Çocukların Duygusuna Yönelik Tepkilerinin Duyguyu İfade Etmeye Etkisi	48
Anne Babanın Çocukların Duygusuna Yönelik Tepkilerinin Duygu Anlamaya Etkisi	50
Anne Babanın Çocukların Duygusuna Yönelik Tepkilerinin Duygu Düzenlemeye Etkisi	51

6. BÖLÜM

ANNE BABA DUYGU SOSYALLEŞTİRMESİNİN ÖLÇÜMÜ

Doğrudan Duygu Sosyalleştirmenin Ölçümü.....	56
Dolaylı Duygu Sosyalleştirmenin Ölçümü	61

7. BÖLÜM

ÇOCUĞUN ÖZELLİKLERİ VE DUYGU SOSYALLEŞTİRME

Çocuğun Yaşı ve Duygu Sosyalleştirme	63
Çocuğun Cinsiyeti ve Duygu Sosyalleştirme.....	67
Çocuğun Mizacı ve Duygu Sosyalleştirme	70

8. BÖLÜM

KÜLTÜR VE DUYGU SOSYALLEŞTİRME

Kültürel Modeller ve Duygu Sosyalleştirme	73
Farklı Kültürlerde Anne Babanın Olumlu Duygu İfadesi	77
Farklı Kültürlerde Anne Babanın Olumsuz Duygu İfadesi	79
Farklı Kültürlerde Anne Babanın Duygulara Koçluk Yapması ve Duygular Hakkında Konuşması.....	81
Farklı Kültürlerde Anne Babanın Çocukların Duygularına Yönelik Tepkileri.....	83
Farklı Kültürlerde Anne Babaların Çocukların Duygularına Yönelik İnanışları.....	85

9. BÖLÜM

SOSYOEKONOMİK DÜZEY VE DUYGU SOSYALLEŞTİRME

Ailenin Gelir Düzeyi ve Duygu Sosyalleştirme.....	87
---	----

10. BÖLÜM

TÜRK ANNE BABALAR VE DUYGU SOSYALLEŞTİRME

Kapanış ve Yapılacak alışmalar için Öneriler 97

Kaynakça.....99

1. BÖLÜM

DUYGULAR VE KURAMSAL BAKIŞ

Duygu sosyalleştirmesi konusunu incelemeden önce duygu kavramının ele alınması gerekmektedir. Duygunun ne olduğu, nasıl tanımlanması gerektiği ve nasıl ortaya çıktığı ile ilgili sorular insani bilimler kapsamındaki tüm disiplinlerin uzun zamandır tartıştığı bir konudur. Duygularla ilgilenen araştırmacılar duygunun nasıl açıklandığı ve bireyin duygulara ilişkin nasıl tepki verdiğine ilişkin farklı düşünceler öne sürmüşlerdir. Bu bölümde duyguları açıklamaya çalışan duygu kuramları fizyolojik-nörolojik yaklaşım, kategorik yaklaşımlar, boyutsal yaklaşımlar, bilişsel değerlendirme yaklaşımları, duygusal zekâ modeli kapsamında ele alınarak duygunun farklı perspektiflerden nasıl ele alındığının anlaşılması hedeflenmektedir.

Duygunun Tanımı

Duygunun ortak ve kesin bir tanımının olduğunu söyleyebilmek mümkün değildir ancak farklı kaynaklarda duygunun nasıl tanımlandığına ilişkin bir çerçeve çizilebilir. Duygunun Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde (2019) “belirli nesne, olay veya bireylerin insanın iç dünyasında uyandırdığı izlenim, kendine özgü bir ruhsal hareket ve hareketlilik”, Ruh Bilimleri Sözlüğü'nde (Enç, 1990) ise “belirli nesne, olay ya da kişilerin, bireyin iç dünyasında uyandırdığı izlenimler” olarak tanımlandığı görülmektedir. Morgan (1998) da duyguyu “fizyolojik temel ve belirtileri çoğu kez bilinmeyen ve şiddetsiz olan duyuşsal halleri belirtmede kullanılan bir genel terim” olarak tanımlamaktadır.